

Presbyteriánska cirkev na Taiwane – základné predstavenie cirkvi

MAGDALÉNA MASLÁKOVÁ

Presbyteriánska cirkev na Taiwane (*Taiwan jidu zhanglao jiaohui* 台灣基督長老教會; ďalej len PCT) je protestantská denominácia s najdlhšou neprerušenou tradíciou na Taiwane. V rámci Taiwanu presbyteriánska misia pôsobí už viac ako 150 rokov. Cirkev v priebehu svojho pôsobenia stála za prvotnou modernizáciou taiwanskej spoločnosti, najmä v odvetví modernej medicíny a západného systému vzdelávania. Navyše sa neskôr stala aj politicky aktívnou. Začala podporovať boj za ľudské práva, práva menšín, demokratizáciu a budovanie taiwanskej národnej identity. Práve vďaka takejto politickej a sociálnej angažovanosti si PCT vybudovala veľkú prestíž v spoločnosti a stala sa dobre známou aj mimo kresťanské kruhy. Ako sa taiwanskí presbyteriáni premenili zo zahraničnej misie šíriacej kresťanské evanjelium v lokálnu cirkev vystupujúcu ako jeden z agentov politického diania na Taiwane? Aj na to sa pokúsi odpovedať tento článok.

Úvod

Presbyteriánske cirkvi sú protestantské reformované prúdy vychádzajúce z teológie predstavenej Jánom Kalvínom a jeho nasledovníkmi. Presbyteriánska cirkev na Taiwane je protestantská cirkev, ktorá vznikla sklbením dvoch samostatných zahraničných misií, britskej pres-

byteriánskej misie a kanadskej presbyteriánskej misie. Obe misie zdieľajú rovnaké teologické a historické zázemie, pretože nadväzujú na spoločné dedičstvo škótskej cirkvi založenej Johnom Knoxom. Ten skombinoval Kalvinovu teológiu a presbyteriánsky systém s volenými predstaviteľmi cirkvi (starší), ktorí sa pravidelne schádzajú v národných synodách.¹

Táto protestantská cirkev sa od počiatku angažovala v modernizácii takých odvetví ako je lekárska starostlivosť a vzdelávanie. Avšak podľa niektorých bádateľov mal príchod presbyteriánskej cirkvi na Taiwan aj dôležitejší presah. Napríklad Amae Yoshihisa, japonský výskumník študujúci presbyteriánov, ponúka názor, že práve špecifická štruktúra cirkvi dovolila taiwanskému obyvateľstvu vôbec po prvýkrát v histórii okúsiť demokraciu.² PCT funguje ako presbyterne-synodné zriadenie, ktoré stojí na princípe voľby a delegovania. Lokálne náboženské združenie sú zjednotené do regionálneho presbytéria na čele s volenými predstaviteľmi. Regionálne presbytéria sa ďalej združujú do vyšších celkov, ktoré sa nazývajú synody.³ Jednotlivé synody sú taktiež riadené voleným orgánom, a ďalej sa zoskupujú do národného valného zhromaždenia (*zonghui changzhi weiyuanhui* 總會常置委員會). To je najvyšším orgánom presbyteriánskej cirkvi, ktorého reprezentanti sú taktiež volení z jednotlivých synod. Každoročne hostí stretnutia, na ktorých sa mimo iné rieši agenda cirkvi, misijné a evanjelizačné ciele, či voľba cirkevných predstaviteľov. Práve vďaka možnosti voliť si cirkevných predstaviteľov a náboženských vodcov môže byť toto zoskupenie vnímané ako predzor demokratického zriadenia na Taiwane.⁴

¹ Tomkins 2009, s. 232.

² Amae 2012, s. 52.

³ Filipi 2008, s. 112.

⁴ Amae 2012, s. 52.

Možno ešte markantnejším je fakt, že sa PCT v posledných desaťročiach začala aktívne zapájať do politického diania, dokonca otvorene kritizovala vládu v krízových dobách. Tento článok by českému čitateľovi chcel súhrnne predstaviť túto cirkev, jej začiatky ale aj zmeny, ktoré ovplyvnili jej súčasné fungovanie.

Historické počiatky presbyteriánskej misie na Taiwane

Prví presbyteriánski misionári sa na Taiwan dostávajú až v druhej polovici 19. storočia. Ich prístup na tento ostrov bol umožnený vďaka podpísaniu tzv. nerovných zmlúv. Jedným z následkov druhej opiovej vojny (1856–1860) bolo aj otvorenie taiwanských prístavov pre zahraničné subjekty po takmer dvoch storočiach.⁵ Konkrétne sa ako začiatok presbyteriánskej misie na Taiwane uvádza rok 1865, kedy svoje misijné pôsobenie zahájil doktor James L. Maxwell. Ten bol ako doktor a starší člen cirkvi v Birminghame poslaný Britskou presbyteriánskou cirkvou na lekársku misijnú výpravu. Maxwell sa usídlil v dnešnom meste Tainan 台南, a tým sa miestom pre britskú misiu stáva južná časť Taiwanu. O pár rokov neskôr na Taiwan prichádza reverend doktor George L. Mackay vyslaný kanadskou presbyteriánskou misiou. V roku 1872 pre zmenu začal svoju misijnú prácu na severe, v meste Danshui 淡水.⁶

Takmer hneď po ich príchode sa misionári snažili založiť samostatné regionálne presbytéria aj s lokálnym zastúpením. Úplne prvé presbytérium vzniklo v roku 1896 na juhu ostrova a zjednotovalo 23 farností. Zahraniční misionári ako zakladatelia mali volebné právo v rámci takýchto usporiadaní.⁷ Postupne sa však snažili predávať zodpovednosť za chod presbytérií na lokálnych vysvätených pastorov.

Západní misionári so sebou prinášali finančné prostriedky a nové znalosti z oblasti západnej medicíny. Taktiež zriaďovali školy, vďaka ktorým mala širšia verejnosť na Taiwane šancu dosiahnuť vyššie vzdelanie. Dokonca vôbec najdlhšie existujúca škola na Taiwane bola založená práve presbyteriánmi v roku 1876, takže už jedenásť rokov po príchode prvých presbyteriánskych misionárov. Bol ňou Teologický seminár v Tainane, ktorého hlavnou agendou bolo vychovať novú generáciu lokálnych pastorov. Už o štyri roky neskôr bola na severe Taiwanu zriadená prvá nemocnica prinášajúca lekársku starostlivosť západného typu.⁸ Nemocnice predstavovali priestor pre prvotný kontrakt medzi misionármi

a obyvateľstvom Taiwanu. Ak bol napríklad pacient dlhšie chorý a hospitalizovaný práve v nemocnici zriadenej misiou, častokrát ho navštevoval pastor, ktorý mu približoval kresťanskú náuku.⁹ Podobne pri vzdelávaní v kresťanských školách mali študenti možnosť bližšie spoznávať túto vierouku. Počas prvých desiatich rokov misijnej činnosti presbyteriánov (1865–1875) konvertovali najčastejšie ľudia, ktorí sa s kresťanstvom zoznámili práve skrz nemocnice.¹⁰ Kresťanstvo sa šírilo aj preto, lebo západná medicína bola úspešnejšia než tradičné ľudové liečiteľstvo, a vďaka tomu bol kresťanský Boh častokrát považovaný za silnejšieho než miestne božtvá. To predstavovalo pre niektorých obyvateľov veľmi silný argument pre opustenie lokálnych kultov.¹¹ Účinnosť západnej medicíny pre evanjelizáciu si uvedomovali aj samotní misionári, o čom svedčí aj časnosť vyjadrení podobného rázu, ako je svedectvo Jamesa Maxwella: „lekárska misia by mala byť veľmi cenená. [...] Lekárska starostlivosť má tú výhodu, že využíva vedecké poznanie a ničí množstvo predsudkov a povier rozšírených medzi Číňanmi. [...] V kombinácii s kresťanskou náukou je [medicína] úžasným prostriedkom na pomoc duším.“¹²

Rozdiely medzi misiami

Napriek tomu, že je dnes Presbyteriánska cirkev na Taiwane jednotnou cirkvou, historicky sa viaže k dvom samostatným misiám. Presbyteriánski misionári z Veľkej Británie a z Kanady patrili pod odlišné cirkevné štruktúry a taktiež fungovali na opačných častiach Taiwanu. Okrem toho mali taktiež mierne odlišné misijné stratégie, zameriavali sa na rôznorodé publikum, a taktiež sa rozchádzali v otázke toho, koľko zodpovednosti má byť v rukách zahraničných misionárov. Misionári z Veľkej Británie sa zameriavali hlavne na komunitu ľudí Hoklo, predstavujúcu jedno zo štyroch taiwanských etnik.¹³ Oproti tomu sa misia z kanadského územia Veľkej Británie od začiatku svojho pôsobenia zmeriavala taktiež na pôvodných obyvateľov ostrova (*yuanzhumin* 原住民).

Presbyteriánski misionári vyslaní z Veľkej Británie mali hojné skúsenosti z najbližšej čínskej provincie Fujian 福建, kde pôsobili už predtým. To predstavovalo istú výhodu, pretože početné taiwanské etnikum Hoklo taktiež hovorilo rovnakým dialektom hokkien (resp. *minnanhua* / *minnanyu* 閩南話 / 閩南語). Dokonca v tej dobe mohli misionári používať existujúci romanizovaný

⁵ Ako následok druhej opiovej vojny (1856–1860) bolo podpísaných niekoľko zmlúv v Tianjine a v Pekingu. Na ich základe boli pre cudzincov nanovo otvorené dva taiwanské prístavy – Danshui 淡水 a Taiwanfu 臺灣府 (súčasný Tainan). Okrem toho bola kresťanským misionárom garantovaná ochrana od vlády dynastie Qing. Viz Bakešová – Fürst – Heřmanová 2004, s. 49; a Rubinstein 2003, s. 207.

⁶ Amae 2012, s. 47.

⁷ Ibid., s. 54.

⁸ Jedná sa o Mackay Memorial Hospital, ktorá rovnako ako Teologický seminár v Tainane funguje dodnes. Viz Lin 1988, s. 10; Mackay 1895, s. 316.

⁹ Beng 2012, s. 308.

¹⁰ Lin 1988, s. 91–92.

¹¹ Gernet 1985, s. 75.

¹² Maxwell 2015, s. 381.

¹³ Etnické zloženie Taiwanu je veľmi pestré. V taiwanskom prostredí sa rozlišujú štyri etnické skupiny: Hoklo – Heluoren 阿洛人, Hakka – Kejia 客家, pevninskí Číňania a pôvodní obyvatelia – *yuanzhumin* 原住民. Z toho tri etnické skupiny sa taktiež nachádzajú na pevninskej Číne, kde sú však vnímané len ako skupiny jazykové, nie etnické. Patria totiž k majoritnému etniku Han 漢. Ide o skupiny Hoklo (70 %), Hakka (18 %) a pevninských Číňanov (10 %). Hoklo prišli na Taiwan v historických dobách z Číny, konkrétne z provincie Fujian. Hakka sú obyvatelia, ktorí emigrovali z čínskeho vnútrozemia. Pevninskí Číňania sa na ostrov prisťahovali po roku 1949 s príchodom KMT. Pôvodní obyvatelia majú od týchto troch skupín odlišné etnické korene – sú austronéžskeho pôvodu – a v súčasnosti predstavujú len približne 2 % obyvateľstva.

prepis Biblie v jazyku hokkien. Znalosť jazyka sa stala prvým krokom, ktorý napomáhal šíreniu kresťanskej viery medzi lokálnym obyvateľstvom. Misionári pôsobiaci na Taiwane mohli teda využívať znalosti zdieľané ich predchodcami, čo im do značnej miery uľahčovalo prácu. Avšak nesmieme zabúdať, že prvotná misia na Taiwane bola stále veľmi náročná. Misionári sa stretávali s odporom, kedy boli ničené ich kostoly aj nemocnice. Neraz boli dokonca kameňovaní.¹⁴ Avšak pod nátlakom britskej vlády bola na celom území spadajúcom pod vládu dynastie Qing garantovaná náboženská tolerancia a akékoľvek výtržnosti a útoky na kresťanskú misiu boli trestané. Medzi dôležitými osobnosťami, ktoré na juhu ostrova pôsobili, je potrebné menovite spomenúť misionárov ako Edward Band, Thomas Barclay či William Campbell.

Kanadskí misionári sa zameriavali viac na pôvodných obyvateľov, pretože oproti britskej misii vnímali ich náboženské predstavy ako jednoduchšie než komplikovaný systém vier a praktík väčšinového obyvateľstva. Práve vďaka tomu mali byť pôvodní obyvatelia viac otvorení prijatiu kresťanského evanjelia.¹⁵ Konvertovať etniká Hoklo a Hakka bolo niektorými predstaviteľmi kanadskej misie vnímané ako náročnejšie najmä z toho dôvodu, že si z pevninskej Číny priniesli konfucianizmus (*rujiao* 儒教), veľmi silne na rodinu naviazaný kult predkov, množstvo rôznorodých lokálnych kultov, či rôzne formy daoizmu (*daoijiao* 道教) a buddhizmu (*fojiao* 佛教). Ich stávajúca viera predstavovala zložitejšie a prepracovanejšie náboženské systémy a bola tak jednou z prekážok pre šírenie kresťanstva medzi nimi. George Leslie Mackay označil ako vôbec najväčšiu prekážku šírenia kresťanstva na Taiwane kult predkov: „Ako prvého sa [Taiwanci] vzdávajú uctievania modiel, ale môže to trvať celé mesiace či dokonca roky, kým sú ochotní odstrániť tabuľky s predkami. [...] Uctievanie predkov je skutočne ten najurputnejší problém, ktorému musí kresťanstvo čeliť.“¹⁶

Oproti tomu náboženské predstavy pôvodných obyvateľov boli misionármi reflektované ako jednoduchšie.¹⁷ Zároveň sa ukázalo, že mnohým pôvodným obyvateľom kresťanstvo dokázalo poskytnúť pocit začlenenenia. Misionári im pomáhali utvárať vlastnú identitu ako alternatívnu voči väčšinovému hanskému obyvateľstvu.¹⁸ Pôvodné obyvateľstvo bolo prístupnejšie ku konverzii taktiež preto, lebo im misionári poskytovali dary a ekonomickú podporu. Novým

konvertitom často sprostredkovali zamestnanie v rámci nimi riadených inštitúcií, či ich dokonca priamo zásobovali potravinami. Práve z toho vznikol názov „ryžový/pšeničný kresťan“¹⁹ – pre niekoho, kto konvertoval, pretože ho misia podporovala potravinami.²⁰ Avšak keď sa ekonomické a sociálne podmienky zlepšili, nebolo nezvyčajné, že sa niektorí z nich opätovne vrátili k svojim predchádzajúcim náboženstvám a kresťanskú cirkev nakoniec opustili.²¹

Kanadská misia sa hlavne z počiatku líšila od britskej misie na juhu tým, že jej hlavný predstaviteľ, George Leslie Mackay, podporoval vytvorenie samostatnej a nezávislej lokálnej cirkvi s domácimi staršími. Predával takmer všetku zodpovednosť na taiwanských pastorov, a okrem neho samotného nesmel mať zo zahraničných misionárov nik väčšie právomoci než Taiwanci. Tento prístup bol spočiatku kritizovaný ako príliš kontroverzný. Pre porovnanie, Thomas Barclay, významný misionár pôsobiaci na juhu, podporoval neustály zahraničný dohľad: „Hoci [lokálny] pastor má na starosti tento kostol, všetky miesta na modlitbu vyžadujú dohľad [zahraničných] misionárov.“²² Kanadská misia bola spočiatku v tomto ohľade výnimočná a inovatívna. Avšak po smrti Mackaya získali kanadskí misionári opätovne väčšiu kontrolu nad taiwanskou misiou.

Situácia počas japonskej koloniálnej nadvlády a bezprostredne po nej

Po prvej čínsko-japonskej vojne (1894–1895) sa na základe zmluvy podpísanej roku 1895 v Šimonoseki stáva Taiwan súčasťou Japonska.²³ Japonci začali s projektom postupnej asimilácie taiwanského obyvateľstva (jap. *dóka* 同化). Japonská koloniálna vláda dúfala, že sa taiwanské obyvateľstvo úplne zriekne svojho čínskeho dedičstva.²⁴ Za týmto účelom prebiehala propagácia japonskej kultúry a jazyka.²⁵ Väčšina nejaponských náboženstiev bola postupne potláčaná. Kresťanstvo však bolo na rozdiel od ostatných cudzích náboženstiev Japoncami tolerované. Z počiatku vnímala japonská koloniálna vláda presbyteriánov ako pomocníkov pri civilizovaní obyvateľstva a modernizácii spoločnosti. Presbyteriáni sa stali jedinou povolenou kresťanskou denomináciou až do roku 1925. Misionári sa tak stali akýmsi medzičlánkom medzi taiwanským obyvateľstvom a japonskou vládou. Domáci pastori, ktorí sa vďaka štúdiu na seminároch či v zahraničí stali jednými z predstaviteľov intelektuálnej elity národa, sa stále



James Laidlaw Maxwell.
(Wikipedia)

¹⁴ Mackay 1895, s. 222–223.

¹⁵ Rubinstein 1991, s. 18.

¹⁶ Mackay 1895, s. 133–134.

¹⁷ Pojem pôvodní obyvatelia odkazuje na tie kmene pôvodných obyvateľov, ktorí neprebývali v horských oblastiach, ale žili v blízkosti hanského obyvateľstva. Tie kmene, ktoré žili hlboko v horách, boli pomerne ťažko dostupné, a hoci sa za nimi misionári opakovane vypravovali, trvalo dlhú dobu, kým evanjelizácia medzi nimi zaznamenala prvé úspechy. Napríklad sám George Leslie Mackay, ktorý s výpravami začal, vysvetľuje náročnosť takejto misie, viz Mackay 1895, s. 265.

¹⁸ Yang 2008, s. 52–53.

¹⁹ Termín sa prvýkrát objavuje v literatúre písanej misionármi a európskymi cestovateľmi, kedy sa využíval ku kritike konverzie len zo zistných dôvodov. Neskôr termín „ryžový kresťan“ užíva napr. Tiedemann v rámci klasifikácie kresťanov na základe pevnosti ich viery. Viz Tiedemann 2000, s. 10.

²⁰ Takáto misijná stratégia, kedy boli obyvatelia finančne podporovaní za účelom ich nasledovnej konverzie, bola veľmi častá aj v iných oblastiach. Napríklad v pevninskom kontexte sa tejto téme venuje Lutz 2001.

²¹ Rubinstein 1991; Heylen – Sommers 2010.

²² Band 1936, s. 49.

²³ Ešte počas konania konferencie v Šimonoseki prebehlo na Taiwane zhromaždenie, na základe ktorého bola 23. marca 1895 vyhlásená Taiwanská republika. Fungovala len štyri dni v mierovom stave, ale už 29. marca sa v Jilongu vylodila japonská armáda. Definitívnym koncom krátkej existencie Taiwanského štátu bol rok 1902. Išlo o úplne prvú republiku na území Ázie. Viz Băkešová 1992, s. 24–26.

²⁴ Lamley 2007, s. 204.

²⁵ Heylen 2010, s. 149.

George L. Mackay.
(MacGregor 1912)

George L. Mackay s manželkou
a deťmi. (MacGregor 1912)



viac a viac presadzovali vo vedúcich pozíciách presbyteriánskej misie.

Kedže japonská vláda vnímala vzdelávací systém ako dôležitý prostriedok pre asimiláciu, založila nové verejné školy pre taiwanských študentov (jap. *kógakkó* 公學校). Avšak len japonskí študenti mohli navštevovať lepšie vybavené školy (jap. *sógakkó* 小學校).²⁶ Mnohé vzdelávacie inštitúcie fungovali len v japonskom jazyku, čo pre Taiwančanov znamenalo znemožnenie prístupu k vyššiemu vzdelaniu. Presne v tomto období presbyteriánska misia využila nevyhovujúcu situáciu a premenila ju na úspešnú misijnú príležitosť. Presbyteriánmi riadené školy vytvorili priestor, ktorý umožnil taiwanskému obyvateľstvu získať vyššie vzdelanie v lokálnych jazykoch. Presbyteriánske školy sa tak stali dostupnejšou alternatívou voči štátnym školám riadeným Japoncami.²⁷

Po vypuknutí druhej čínsko-japonskej vojny (1937–1945)²⁸ bolo vyhlásené hnutie *kóminka* (jap. *kóminka undó* 皇民化運動, čín. *huang min hua* 皇民化), ktoré malo zabezpečiť pretvorenie Taiwančanov na imperiálne subjekty plne oddané Japonsku (jap. *kómin* 皇民). Počas tohto obdobia boli striktne zakázané iné jazyky než japončina.²⁹ Presbyteriánov najviac ovplyvnil zákaz používať iné jazyky než japončinu pri vzdelávaní či počas bohoslužieb. Vláda dokonca zakázala bežne používané romanizované preklady Biblie, pretože upodozrievala zahraničných kresťanských misionárov zo špiónáže a využívania Biblie ako prostriedku šírenia zakázaných buričských správ. Nakoniec museli kvôli japonskej vláde všetci zahraniční misionári po roku 1940 opustiť Taiwan, a všetky misijné školy či nemocnice sa dostali pod správu japonskej misie.³⁰

Napriek tomu však presbyteriánska misia nezanikla a pokračovala pod taktovkou domácich

taiwanských pastorov. Vyhostenie zahraničných misionárov malo nečakane aj dobré následky. Lokálni pastori a predstavení cirkvi si uvedomili potrebu osamostatniť sa od zahraničnej podpory. Zakúsili autonómiu a zistili, že dokážu viesť cirkev aj bez vonkajšej pomoci.³¹ Predtým bolo vo vedení presbyteriánskej cirkvi väčšinové zastúpenie zo zahraničia, avšak následne cirkev nemala inú možnosť než pokračovať v pôsobení ako taiwanská domáca cirkev. Aj kvôli tomu sa v roku 1943 konalo stretnutie, počas ktorého bola vytvorená samostatná synoda bez nadväznosti na zahraničné vedenie – pôvodne kanadská misia začala fungovať pod taiwanským vedením. Samostatná južná synoda – vychádzajúca z pôvodnej britskej – bola vytvorená o dva roky neskôr.

K zjednoteniu týchto dvoch synod a vytvoreniu celonárodného valného zhromaždenia došlo až v roku 1951, pretože starší v cirkvi žiadali, aby sa obe synody najprv vyvíjali samostatne. Od zjednotenia synod hovoríme o Presbyteriánskej cirkvi na Taiwane (*Taiwan jidu zhanglao jiaohui* 台灣基督長老教會). Na týchto stretnutiach bol jasne vymedzený vzťah medzi lokálnymi farnosťami a synodami, opätovne sa pod presbyteriánsku správu prevzali školy a teologické kolégia, ktoré boli v priebehu japonskej nadvlády pod správu japonskej misie. Taktiež na nich boli zvolení hlavní predstavitelia oboch synod. Od tohto momentu môžeme hovoriť o dnešnej PCT.

Po druhej svetovej vojne sa mohli zahraniční misionári vrátiť, ale hneď pocítili, že sa pre nich situácia zmenila. Pochopili, že tamojší domáci pastori, ktorí na ostrove ostali, nechceli, aby sa veci navrátili do starých kolají, nepotrebovali často až nechcenú zahraničnú pomoc. Chceli si vytvoriť a zachovať domáci charakter. Vďaka tomu sa PCT aspoň čiastočne osamostatnila od

²⁶ Lamley 2007, s. 210.

²⁷ Rubinstein 1991, s. 21–25.

²⁸ Napriek dlhotrvajúcim vojenským stretom sa za začiatok druhej čínsko-japonskej vojny považuje až júl 1937, kedy japonské vojsko napadlo Peking. Spočiatku nebol nátlak na Taiwan taký veľký, pretože sa boje sústredili na severnú Čínu. Avšak s postupom japonskej armády smerom na juh sa stal Taiwan strategickým miestom. Japanizácia prebiehala nielen na úrovni jazyka, ale aj na úrovni kultúry. Taiwanské obyvateľstvo bolo nútené používať japonský jazyk, ženy nosili tradičný japonský odev, slávili japonské sviatky. Taiwanci však nikdy priamo nebojovali, japonská vláda im totiž nedôverovala. Taiwan bol najmä dôležitým zdrojom surovín a potravín. Viz Bakašová – Fürst – Heřmanová 2004, s. 71–72.

²⁹ Marchand 2010, s. 165.

³⁰ Bakašová 1992, s. 30–31; Bakašová – Fürst – Heřmanová 2004, s. 71–72.

³¹ Amae 2012, s. 51.

zahraničnej podpory – zahraniční misionári boli už len pomocníkmi pre domáce vedenie.³²

Presbyteriánska cirkev za vlády Guomindangu (KMT)

Po druhej svetovej vojne sa Taiwan opätovne stáva súčasťou Číny. Od roku 1945 získalo taiwanské obyvateľstvo čínske občianstvo. Avšak čínskymi obyvateľmi boli viac na papieri ako v skutočnosti. Veľmi rýchlo sa ukázalo, že Čankajšek vnímal Taiwan skôr ako nový zdroj pre financovanie občianskej vojny, ktorá prebiehala na pevnine medzi komunistami a nacionalistami (Guomindang 國民黨). Ako následok prehranej občianskej vojny na pevnine sa v roku 1949 Čankajšek definitívne stiahol na Taiwan, kde ešte toho istého roku vyhlásil stanné právo.³³ To sa vyznačovalo tvrdým potláčaním akéhokolvek odporu či kritiky.³⁴

Presbyteriánski misionári a kazatelia sa počas prvých rokoch vlády nacionalistov stali jednými z obetí tzv. bieleho teroru (*baise kongbu* 白色恐怖). Spolu s ďalšími z rád intelektuálov a spoločenskej elity patrili k tým, ktorých vláda považovala za možnú hrozbu. Presbyteriánski pastori boli často vypočúvaní, upodozrievaní, či dokonca eliminovaní. V tomto období sa na nariadenie vlády prestal vydávať presbyteriánsky časopis *Taiwan Church News* (*Taiwan jiaohui gongbao* 台灣教會公報). Mnohí členovia presbyteriánskej cirkvi neskôr pri spomienkach na toto obdobie vyjadrili presvedčenie, že obdobie teroru bolo namierené priamo proti nim, priamo proti presbyteriánskej cirkvi.³⁵

Keďže bola situácia pre taiwanské obyvateľstvo značne nepriaznivá, kazatelia a pastori mohli ponúknuť svojim veriacim najmä emočnú a psychologickú podporu. Ukázalo sa, že kresťanstvo pomáhalo vyrovnáť sa so smútkom a nepriaznivou životnou situáciou lepšie než niektoré iné náboženstvá.³⁶ Vďaka tomu Presbyteriánska cirkev zaznamenala najväčšiu rast nových konvertitov po roku 1948. Nasledovalo desaťročné plné úspechov. Cirkev v tomto období vyhlásila hneď niekoľko evanjelizačných programov zameraných na získanie nových veriacich. Príkladom je evanjelizačné Hnutie za zdvojnásobenie cirkvi (*Bei jia yundong* 倍加運動), ktoré bolo veľmi úspešné. Toto hnutie, ktoré bolo najprv vyhlásené len pre južnú synodu, si dávalo za cieľ zaujať nových konvertitov a dosiahnuť dvojnásobný počet svojich členov. Ukončenie bolo naplánované na rok 1965, ktorý predstavoval sté výročie presbyteriánskej

misie na Taiwane.³⁷ Keďže presbyteriánska cirkev financovala niekoľko sociologických šetrení na zistenie nárastu veriacich, máme dnes presne zmapovanú úspešnosť tohto hnutia. Medzi rokmi 1955 a 1965 sa základňa veriacich viac než zdvojnásobila. Podľa cirkevných zdrojov sa počet členov cirkvi vyšplhal za desať rokov z pôvodných 86 064 na 176 255. Počet kostolov narástol zo 410 na 839.³⁸

Iným príkladom nových evanjelizačných snáh bolo Hnutie nového storočia (*Xin shiji xuanjiao yundong* 新世紀宣教運動), ktoré si dávalo za cieľ v priebehu piatich rokov (1967–1971) zlepšiť a inovovať formy kázania. Cirkev sa mimo iného zameriavala na zlepšenie evanjelizácie medzi pôvodným obyvateľstvom a rozšírenie kresťanskej správy medzi širšie masy.³⁹ Avšak úspechy predchádzajúceho hnutia neboli dosiahnuté. Po roku 1971 PCT opäť zahájila nové projekty, ktoré boli tentokrát viac zamerané na sociálne-politické problémy, ktorým Taiwan čelil.

Zmena základnej dogmy

Od konca 60. rokov 20. storočia sa začínalo meniť základné teologické východisko presbyteriánskej viery. Vznikol úplne nový koncept kontextuálnej teológie ktorý postupne nahradil dovtedajšie kalvinistické stanovisko PCT oddeľovania cirkvi od štátu. Shoki Coe Huang Zhanghui 黃彰輝, ktorý sám predstavil tento teologický koncept pre Taiwan, vysvetľuje, že kontextuálna teológia môže byť chápaná ako metodológia, ktorá umožňuje interpretáciu určitého špecifického (nemenného) textu v rámci konkrétneho dobového a miestneho kontextu.⁴⁰ Nová teológia umožnila nábožensky podporiť sociálnu angažovanosť a priam nabádala predstaviteľov PCT, aby sa zapojili do sociálneho či politického diania. Takto chápaná kontextuálna teológia sa postupne stala hlavným bodom formovania presbyteriánskej teológie, čo jej umožnilo interpretovať Bibliu v politickom a sociálnom kontexte Taiwanu.⁴¹ Toto nové dogmatické paradigma umožnilo zameriavať sa aj na ďalšie sféry života veriacich. Okrem náboženskej útechy po novom vytvárala aj priestor pre politický odpor.

Napätie medzi cirkvou a vládou sa totiž neustále zväčšovalo. Predstavitelia cirkvi si pod nátlakom udalostí začali uvedomovať, že je nutné nielen potíchu sedieť a vyčkávať na zmenu, ale aj sa o ňu aktívne usilovať. Začali verejne proklamovať potrebu dosiahnuť postupnú demokraciu Taiwanu a dodržiavanie

³² Rubinstein 2003, s. 211–213.

³³ V tomto období nebol Čankajšek prezidentom Čínskej republiky. Funkcie sa totiž vzdal 21. januára 1949 a na Taiwan prišiel ako súkromná osoba. Prezidentom Čínskej republiky bol Li Zongren 李宗仁, ktorý však ešte v tom istom roku emigroval do USA a nakoniec sa v roku 1964 vrátil do Čínskej ľudovej republiky, kde sa vláde ČLR ospravedlnil za to, že v mladosti bojoval proti komunizmu. Len vďaka dohode s Zhou Enlaiom 周恩來 bol v Pekingu víťaný jeho návrat a to aj napriek tomu, že bol na zozname vojnových zločincov. Viz Bakešová – Fürst – Heřmanová 2004, s. 97.

³⁴ Rubinstein 2003, s. 217.

³⁵ Amae 2007, s. 63; Rubinstein 2003, s. 214–215.

³⁶ Rubinstein 1991, s. 38.

³⁷ Lin 1988, s. 68–69.

³⁸ Swanson 1973, s. 97.

³⁹ Lin 1988, s. 70.

⁴⁰ Coe 1993, s. 240–241.

⁴¹ Amae 2007, s. 22.

Oxford College založená MacKayem v Danshui roku 1882, postavená z fondov vybraných presbyteriánskou komunitou Oxfordu v kanadskej provincii Ontario. (MacGregor 1912)



⁴² Názov *Osud nášho národa* odkazuje na oficiálny anglický preklad tohto dokumentu, ktorý znie *Our National Fate*. Čínsky originálny názov sa vyznačuje zložitejším popisom obsahu dokumentu, zatiaľ čo anglický preklad je jednoduchší a pútavejší. Za zmienku taktiež stojí aj fakt, že vo viacerých dokumentoch PCT sa nahrádzajú znaky 國事 (guoshì) znakmi 國是. Oba znaky 是/事 sú homofónne, takže sa vyslovujú rovnako. Avšak 國是 znamená „štát je“, čo v kontexte správ a ich názvov nedáva zmysel. Oproti tomu 國事 znamená „štátna záležitosť“, čo je významovo omnoho príhodnejšie. Keďže sa v čínštine objavuje pomerne veľké množstvo homofónnych slov, hlavne v minulosti dochádzalo k zámenám rovnako znejúcich znakov pomerne často (Trisková 2004, s. 51–55). Zrejme to sa stalo aj v tomto prípade.

⁴³ Návšteva zároveň predstavovala prerušenie oficiálnych vzťahov s Čínskou republikou na Taiwane. ČĽR získala stále miesto v rade OSN na úkor zástupcu z Taiwanu. Nasledovalo obdobie postupnej medzinárodnej izolácie. Obyvateľstvo sa obávalo toho, že bude vydané ČĽR v rámci zlepšovania sa jej vzťahov s medzinárodnou komunitou. Viz Neary 2002, s. 101.

⁴⁴ *Taiwan jidū zhānglǎo jiāohuì duì guoshì de shèngmíng yǔ jiānyì*, 1971, http://www.pct.org.tw/ab_doc.aspx?DocID=001 [navštívené 24. 9. 2018].

⁴⁵ Amai 2008, s. 182–184.

⁴⁶ Rawlsley – Rawlsley 2011, s. 401.

⁴⁷ Neary 2002, s. 106.

ľudských práv. V roku 1971 predstavitelia presbyteriánskej cirkvi vydali prvý z rady tzv. dôležitých dokumentov (*zhongyao wenxian 重要文獻*), v ktorom sa snažili upozorňovať na zlú situáciu a vyzývať k pomoci. Tieto dokumenty vznikali pod záštitou valného zhromaždenia PCT, v spolupráci medzi lokálnymi taiwanskými pastormi a zahraničnými misionármi. Avšak väčšiu zásluhu na nich majú práve taiwanskí predstavitelia PCT. Tí museli rovnako ako zvyšok taiwanského obyvateľstva každodenne čeliť nespravodlivým podmienkam.

Prvý manifest *Vyhlasenie a návrhy PCT ohľadom štátnych záležitostí* (*Taiwan jidū zhānglǎo jiāohuì duì guoshì de shèngmíng yǔ jiānyì 台灣基督長老教會對國是的聲明與建議*) alebo tzv. *Osud nášho národa od PCT*⁴² za valné zhromaždenie podpísal prezident PCT Liu Huayi 劉華義 a generálny tajomník Gao Junming 高俊明. Vznikol ako reakcia na ohlasenie návštevy Čínskej ľudovej republiky americkým prezidentom Richardom Nixonom a normalizáciu vzťahov ČĽR a USA.⁴³ Vyhlasenie *Osud nášho národa od PCT* bolo deklarované ako náboženské dielo, avšak jeho politický kontext je nepopierateľný. Tento dokument sa stal symbolom kontroverzného aktu. Nielen, že ním táto cirkev opustila svoje predchádzajúce stanovisko oddelenia cirkvi od štátu vychádzajúce z kalvinistickej teológie. Taktiež išlo o úplne prvý dokument požadujúci nezávislosť Taiwanu vydaný na ostrove. Cirkev v tomto dokumente explicitne vyžaduje nové demokratické voľby:

Nedávno vláda opätovne zdôraznila podporu nových ľudí v pozíciách. Preto nedočkavo

*očakávame, že vláda pre zjednotenie celého národa povolí v okresoch slobodne vykonať úplne nové voľby centrálnych verejných zástupcov, aby tak nahradila súčasných zástupcov zvolených pred viac než dvadsiatimi rokmi na pevnine.*⁴⁴

Táto formulácia nepredstavuje teologické či dogmatické dielo. Naopak vyjadruje znepokojenie nad dobovou situáciou a nádej v zmenu. Pôvodne cirkev chcela vyhlásenie vydať v miestnych novinách ako „platenú reklamu, ale takýto plán bol zrušený potom, ako sa o tom dozvedeli vládne bezpečnostné agentúry a zasiahli“.⁴⁵ Počas stanného práva totiž reálne nefungovala sloboda slova, napriek jej zakotveniu v ústave. Média boli silne kontrolované vládou a viac menej predstavovali len prostriedok pre vládnú propagandu.⁴⁶ Nakoniec bolo vyhlásenie vydané v marci 1972 v cirkevnom týždenníku *Taiwan Church News*, pričom však mnoho výtláčkov nikdy nenašlo svojich adresátov. Avšak vyhlásenie bolo predčítané počas kázaní 2. januára 1972. Bolo taktiež tajne rozosielené zahraničným misiám, Svetovej rade cirkví, Vatikánu, či americkému ministerstvu zahraničných vecí.

Ostatné kresťanské spoločenstvá vyčítali PCT, že sa vmiešava do politického diania a svetských záležitostí. Avšak musíme si uvedomiť, že tento dokument nebol odvážny len v kresťanskom kontexte.⁴⁷ Pred rokom 1971 bola kritika vlády totiž možná výlučne zo zahraničia. Žiadne organizácie ani jedinci pôsobiaci priamo na Taiwane nemohli beztriestne kritizovať vládu, či akokoľvek spochybňovať jej postavenie. Preto nie je vôbec prekvapujúce, že nasledovalo obdobie

reštrikcii voči predstaviteľom cirkvi. Značná časť zahraničných misionárov napomáhajúcich pri kompilácii a šírení vyhlásení bola vyhostená. Medzi nimi Donald Wilson, Daniel Beeby, či Milo Thornberry.⁴⁸

Následne PCT pokračovala vo vydávaní politicky ladených vyhlásení a naďalej upozorňovala na rozličné problémy, ktorým taiwanská spoločnosť čelila. Napríklad už v roku 1975 reagovala cirkev na vládne nariadenú konfiškáciu všetkých biblií vydaním ďalšieho zásadného dokumentu *Naše výzvy (Women de huyu 我們的呼籲)*. Cirkev kritizovala fakt, že vláda zakázala používanie biblií vydaných v inom ako čínskom jazyku. To de facto znamenalo väčšinu biblií vydanú práve presbyteriánmi.⁴⁹ Toto nariadenie viedlo k protestom, ktoré sa odohrávali nielen na Taiwane, ale aj v cudzine. V neskorších vyhláseniach PCT sa cirkev dožadovала vytvorenia demokratických volieb, oddelenia sa od pevninskej Číny, či vytvorenia samostatnej taiwanskej národnej identity.⁵⁰ Po zrušení stanného práva v roku 1987 sa zamerala na ďalšie sociálne problémy. Dnes medzi projekty PCT patrí najmä boj za ochranu životného prostredia, dodržiavanie ľudských práv a práv menšín. Mimo iné sa cirkev napríklad zapojila aj do hnutí za podporu komunity LGBT. Cirkev sa vďaka tomu stala veľmi známou nielen medzi taiwanskými kresťanmi, ale aj mimo náboženských kruhov.

Záver

Presbyteriánska cirkev na Taiwane prešla pomerne dlhým a zložitým vývojom. Počas pôsobenia misionárov na Taiwane sa postupne snažila prispôbiť meniacim sa podmienkam. Či už počas japonskej koloniálnej nadvlády, alebo počas vlády Guomindangu, presbyteriánska misia sa stále zameriavala na lokálne obyvateľstvo a jeho (nielen náboženské) potreby. Prvotní misionári so sebou prinášali modernú západnú medicínu a sprístupňovali vzdelanie pre širšie masy. Neskôr, po modernizácii Taiwanu, už tieto prostriedky na získavanie veriacich neboli adekvátne. Cirkev ponúkala svojim nasledovníkom ekonomickú, emocionálnu, aj psychickú podporu v ťažkých časoch. Počas obdobia stanného práva sa táto cirkev stala tým, kto ako prvý vôbec vydáva v rámci územia Taiwanu žiadosť o demokratické voľby. Aj neskoršia sociálna angažovanosť ukazuje, že táto cirkev sa snažila získať svojich veriacich nielen vďaka duchovnej náuke, ale aj vďaka konkrétnej



pomoci. Či je táto snaha úspešná alebo nie je ťažké posúdiť, najmä keď vezmeme v úvahu, že sa v súčasnosti k tejto cirkvi hlási menej ako 1 % obyvateľstva.

Použitá literatúra

- Amae, Yoshihisa:** *Taiwan's Exodus. The Presbyterian Church in Taiwanese Nationalism, 1945–1992*. Dizertačná práca, University of Hawai'i, 2007.
- : *Pioneers in Taiwan's Human Rights and Democracy. The Role of the Foreign Missionaries of Presbyterian Church in Taiwan*. In: Arrigo, Linda G. – Miles, Lynn (eds.): *A Borrowed Voice. Taiwan Human Rights through International Networks, 1960–1980*. Taipei, Social Empowerment Alliance, 2008, s. 172–210.
- : *Europeans and the Formation of a Presbyterian Enterprise. A Prototype of a Civic Taiwanese Nation?* In: Damm, Jens – Lim, Paul (eds.): *European Perspectives on Taiwan*. Wiesbaden, Springer, 2012, s. 46–65.
- Bakešová, Ivana:** *Taiwan. Jiná Čína*. Havířov – Praha, Nakladatelství Petr P. Pavlík, 1992.
- Bakešová, Ivana – Fürst, Rudolf – Heřmanová, Zdenka:** *Dějiny Taiwanu*. Praha, Lidové noviny, 2004.
- Band, Edward:** *Barclay of Formosa*. Tokyo, Christian Literature Society, 1936.
- Beng, Huan-Sheng:** *When the East Meets the West. The Educational Career of George L. Mackay in Formosa 1872–1901*. In: *The Asian Conference on Arts and Humanities 2012: Official Conference Proceedings*. Xinzhu, National Xinzhu University of Education, 2012, s. 306–316.
- Coe, Shoki:** *Recollections and Reflections*. New York, The Rec. Dr. Shoki Coe's Memorial Fund, 1993.
- Filipi, Pavel:** *Malá encyklopedie evangelických církví*. Praha, Libri, 2008.
- Gernet, Jacques:** *China and the Christian Impact*. Cambridge, Cambridge University Press, 1985.
- Heylen, Ann:** *Reflections on Becoming Educated in Colonial Taiwan*. In: Heylen, Ann – Sommers, Scott (eds.): *Becoming Taiwan. From Colonialism to Democracy*. Wiesbaden, Harrassowitz, 2010, s. 149–164.

Zdravotná starostlivosť v podaní George Mackaya a jeho žiakov. (MacGregor 1912)

⁴⁸ Amae 2008, s. 184–188.

⁴⁹ Na Taiwane sa pred príchodom nacionalistickej vlády z pevniny používala nielen čínština, ale aj japončina, lokálne jazyky a taiwančina (*taiwanhua* 台灣話), ktorá predstavuje odlišný čínsky dialekt. Pritom sa používalo niekoľko spôsobov zapisovania čínštiny a taiwančiny – romanizovaná čínština, taiwančina písaná v čínskych znakov, romanizovaná taiwančina. Vláda KMT rovnako ako Číňania, ktorí s ňou prišli z pevniny, vôbec nerozumieli taiwanským dialektom a zakázali ich používanie. *Taiwančina* sa nesmela používať ako vyučovací jazyk ani ako jazyk kníh. Toto pravidlo takmer výlučne porušovala len Presbyteriánska cirkev na Taiwane (Lin 1999, s. 57–63). Väčšina ostatných denominácií, ktoré na Taiwane pôsobili, totiž používali národný čínsky jazyk. A to nielen preto, že sa chceli vyhnuť konfliktu s vládou KMT, ale taktiež preto, že zameriavali svoju misiu hlavne na čínskych migrantov z pevniny. Avšak národný čínsky jazyk bol pre väčšinu taiwanského obyvateľstva nezrozumiteľný a rýchlo ho začali označovať ako jazyk tyranov. Viz Amae 2008, s. 174.

⁵⁰ Viac o otázke toho, ako PCT budovala a podporovala vznik multi-kultúrnej taiwanskej národnej identity ako odlišnej oproti čínskej identite, sa pojednáva v článku Masláková 2016.

Heylen, Ann – Sommers, Scott (eds.): *Becoming Taiwan. From Colonialism to Democracy*. Wiesbaden, Harrassowitz, 2010.

Lamley Harry: Taiwan under Japanese Rule, 1895–1945. The Vicissitudes of Colonialism. In: Rubinstein, Murray A. (ed.): *Taiwan. A New History*. New York, Sharpe, 2007, s. 201–260.

Lin, Christine L.: The Presbyterian Church in Taiwan and the Advocacy of Local Autonomy. *Sino-Platonic Papers* 92 (1999), s. 1–153.

Lin, Jung-Chi: *The Church Growth of the Presbyterian Church in Taiwan*. Pasadena, Fuller Theological Seminary, 1988.

Lutz, Jessie G.: *A Profile of Chinese Protestant Evangelists in the Mid-nineteenth Century*. Leuven, Leuven University Press, 2001.

MacGregor, Mary Esther Miller: *The black bearded barbarian. The Life of George Leslie Mackay of Formosa*. New York, Missionary education movement of the United States and Canada, 1912.

Mackay, George Leslie: *From far Formosa. The Islands, Its People and Missions*. New York – Chicago – Toronto, Fleming H. Revell Company, 1895.

Marchand, Sandrine: Silence in Postwar Taiwan. In: Heylen, Ann – Sommers, Scott (eds.): *Becoming Taiwan. From Colonialism to Democracy*. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2010, s. 165–180.

Masláková, Magdaléna: Presbyterian Church in Taiwan as a Voice of Powerless Taiwanese Nation: Building Taiwanese National Identity. *Studia Orientalia Slovaca* 15/1 (2016), s. 1–20.

Maxwell, James Laidlaw: Medical Mission Work in Formosa. In: Alford, Niki (ed.): *Chronicling Formosa: Setting the Foundations for the Presbyterian Mission, 1865–1876*. Taipei, Shung Ye Museum of Formosan Aborigines, 2015, s. 381–383.

Neary, Ian: *Human Rights in Japan, South Korea and Taiwan*. London, Routledge, 2002.

Rawnsley, Gary – Rownsley, Ming-Yeh: The Media in Democratic Taiwan. In: Blundell, David (ed.): *Taiwan Experience Since Martial Law*. Berkeley, University of California Press, 2011, s. 395–417.

Rubinstein, Murray: *The Protestant Community on Modern Taiwan. Mission, Seminary, and Church*. Armonk – London, M. E. Sharpe, 1991.

—: Christianity and Democratization in Modern Taiwan. The Presbyterian Church and the Struggle for Minnan/Hakka Selfhood in the Republic of China. In: Clart, Philip – Jones, C. Brewer (eds.): *Religion in Modern Taiwan. Tradition and Innovation in a Changing Society*. Honolulu, University of Hawai'i Press, 2003, s. 204–256

Swanson, Allen: *Taiwan: Mainline Versus Independent Church Growth. A Study in Contrasts*. Pasadena, William Carey Library, 1973.

Tiedemann R. G.: Baptism of Fire. China's Christians and the Boxer Uprising of 1900. *The International Bulletin of Missionary Research* 24/1 (2000), s. 7–12.

Tomkins, Stephen: *Stručné dějiny křesťanství*. Praha, Volvox Globator, 2009.

Tříšková, Hana: Tónová čínština – jazyk zpěvný? *Nový Orient* 59/1 (2004), s. 51–55.

Yang, Shu-Yuan: Christianity, Identity, and the Construction of Moral Community Among the Bunun of Taiwan. *Social Analysis* 52/3 (2008), s. 51–74.

Internetové zdroje
www.pct.org.tw

Abstract

An Introduction to the Presbyterian Church in Taiwan

The main aim of the article is to introduce the Presbyterian mission in Taiwan. At first, the very first Christian missions to Taiwan are described. Subsequently, the development of Protestant missions, particularly the Presbyterian mission, is portrayed. The Presbyterian mission in Taiwan has been influenced by various historical events, including the Japanese colonial era, the annexation of Taiwan by China, the arrival of nationalists after losing the civil war and the declaration of martial law. Taiwanese inhabitants as well as the Presbyterian Church have faced all of these events, and the church needed to adapt and respond to them. Finally, under the pressure of political and social developments in Taiwan, the Presbyterian Church has become a political activist supporting Taiwan's interests. The article attempts to briefly present this process.

Mgr. Bc. Magdaléna Masláková (nar. 1991) úspešne absolvovala magisterský odbor Religionistika (2015) a bakalársky odbor Kulturní studia Číny (2017) na Masarykově Univerzite v Brně. Vo svojich štúdiách nadväzovala na Zhejiang University a v súčasnosti je študentkou doktorského programu odboru Religionistika na Masarykově Univerzite, kde taktiež prednáša. Venuje sa štúdiu kresťanstva v čínskom kontexte a prelínaniu kresťanských a čínskych identít.